

Interessepolitisk program

2017

Norges
Handikapforbund

Innhold

Innledning	3
Våre verdier	4
NHFs politikk på sentrale samfunnsområder:	
Menneskerettigheter og likestilling	5
Vold og trakassering, hatkriminalitet og hatytringer	6
Fysisk tilgjengelighet – universell utforming	7
Transport og samferdsel	8
Barnehage og grunnskole	9
Videregående skole og høyere utdanning	10
Arbeid	11
Økonomiske levekår	12
Bolig	13
Tekniske hjelpemidler	14
Brukerstyrt personlig assistanse, BPA	15
Helse	16
Habilitering og rehabilitering	17
Sosialt fellesskap – kultur, fritid og friluftsliv	18

Innledning

Det interessepolitiske programmet forteller hva NHF mener på sentrale samfunnsområder og i saker som er av stor betydning for levekårene og hverdagen til mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Det interessepolitiske programmet skal være et verktøy for våre tillitsvalgte og ansatte når de skal jobbe for å fremme NHFs synspunkter på ulike arenaer. Her kan man se hva slags samfunn vi tror på og hvilke konkrete løsninger vi vil arbeide for. Hvordan vi skal jobbe for å få til gode løsninger omtales i NHFs Strategi for 2017–2021.

Det interessepolitiske programmet revideres på landsmøtene i NHF ved behov.

Våre verdier

NHF er en medlemsorganisasjon og en uavhengig interesseorganisasjon som arbeider for likestilling og full deltakelse i samfunnet for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

NHF vil ha et samfunn for alle, hvor ingen diskrimineres på grunnlag av funksjonsevne, kjønn, seksuell orientering, etnisitet, nasjonalitet eller tro.

Funksjonshemmedes krav om likestilling handler om grunnleggende menneskerettigheter, om retten til å delta på alle samfunnsområder på linje med andre. Menneskerettighetene gjelder for alle mennesker og har ingen landegrensler.

Den enkeltes menneskeverd er ukrenkelig, og skal aldri vurderes etter funksjonsnivå. Alle mennesker har rett til respekt for sin fysiske og psykiske integritet. Vårt menneskesyn betyr at vi vil reagere når mennesker både med og uten funksjonsnedsettelse – enkeltpersoner eller grupper – blir diskriminert eller krenket.

Menneskerettigheter og likestilling

Selv om Norge er bundet av en rekke internasjonale konvensjoner som skal ivareta funksjonshemmedes menneskerettigheter og har en lov som forbyr diskriminering av mennesker med funksjonsnedsettelse opplever vi daglig at funksjonshemmede forskjellsbehandles og utestenges på ulike arenaer.

«Diskriminering stoppes ikke med velferdspolitik. Den stoppes med helhetlig politikk basert på kunnskap om forskjellsbehandling, fordommer og barrierer i samfunnet»

Likestillings- og diskrimineringsombudet

NHF mener: [Diskrimineringsvernet for mennesker med nedsatt funksjonsevne må styrkes.](#)

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget tar FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne inn i menneskerettighetsloven
- Stortinget ratifiserer tilleggsprotokollen til FN-konvensjonen, slik at den enkelte kan klage til FN dersom rettighetene i konvensjonen ikke oppfylles
- Stortinget sørger for at Norges internasjonale samarbeid, herunder all utviklingshjelp, er inkluderende overfor, og tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- Stortinget vedtar en ny lov som ivaretar diskrimineringsvernet for mennesker med nedsatt funksjonsevne bedre enn Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL) gjør i dag
- Stortinget sørger for at utvikling og praksis innen fosterdiagnostikk, bio- og genteknologi underlegges streng offentlig kontroll
- Stortinget sørger for at medisinsk teknologi benyttes til å forebygge og lege, ikke til å sortere ut menneskeliv på bakgrunn av deres egenskaper
- Stortinget sørger for at aktiv dødshjelp ikke tillates.

Vold og trakassering, hatkriminalitet og hatytringer

Mennesker blir hatet og foraktet for å være den de er. Hatytringer og hatkriminalitet rammer hardt. Det skader enkeltpersoner og truer demokratiet. Noen mennesker med funksjonsnedsettelse er engstelige for å gå ut av huset i redsel for å bli utsatt for vold. Kriminaliteten og overgrepene skjer både på nett og i den virkelige verden. Funksjonshemmede og andre minoriteter er oftere enn andre offer for trakassering og hatytringer.

FAKTA: «*Hatytringer og hatkriminalitet rammer funksjonshemmede. 1 av 3 har vært utsatt for hatytringer*»

Nordlandsforskning 2016

NHF mener: Et liv i frihet og selvstendighet er et liv fritt for vold og trakassering. Samfunnet har et særlig ansvar for å beskytte mennesker med nedsatt funksjonsevne mot overgrep.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget bevilger midler til systematisk forskning om art, omfang og skadevirkninger av hatkriminalitet rettet mot mennesker med funksjonsnedsettelse
- Stortinget bevilger midler til prosjekter med formål å gi mennesker med funksjonsnedsettelse, særlig barn og unge, informasjon og kunnskap om hatkriminalitet og overgrep, og om hvordan de kan anmelde slike forhold
- Stortinget bevilger midler til prosjekter for å etablere gode samarbeid for å avdekke og bekjempe hatkriminalitet mellom skole, politi og funksjonshemmedes organisasjoner
- Kommunene sørger for at skolene og barnehagene læres opp til å avdekke ekskluderende prosesser, mobbing og hatytringer
- Regjeringen sørger for at politiet får kunnskap og erfaringsbasert opplæring om hatkriminalitet
- Regjeringen støtter nye og forsterker eksisterende tiltak mot hatprat og hatkriminalitet.

Fysisk tilgjengelighet – universell utforming

Først når all planlegging og design bygger på prinsippet om universell utforming nærmer vi oss målet om et samfunn for alle. Universell utforming skal være et ufravikelig krav i all samfunnsplanlegging. Hovedutfordringen framover er å bedre tilgjengeligheten i eksisterende bygg, men også standarden universell utforming er under press. Sterke krefter jobber for å svekke kravene til tilgjengelighet i eksisterende regelverk.

FAKTA: «Loven skal bidra til å bygge ned samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer, og hindre at nye skapes.»

§1 i forslag til ny lov om likestilling og forbud mot diskriminering

NHF mener: All fysisk utestengning og sosial isolasjon av mennesker med funksjonsnedsettelse er diskriminering. Vi vil ha et samfunn der alle skal ha mulighet til å delta ut fra egne forutsetninger.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget sørger for at kravene om universell utforming ikke svekkes i lowerket
- Regjeringen sørger for at kravene om tilgjengelighet ikke svekkes i tekniske forskrifter
- Regjeringen sørger for at rundskriv og veiledere ikke innsnevrer universell utforming som standard
- Regjeringen opphever Rundskriv «Universell utforming i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven» som beskriver uforholdsmessig byrde
- Stortinget sørger for at Regjeringens handlingsplan for universell utforming følges opp av årlige bevilgninger og konkrete tidsfrister for når ulike områder og bygningstyper skal være universelt utformet
- Stortinget sørger for at lowerket sikrer tilgangen til varer, tjenester og informasjon der universell utforming ikke strekker til
- Stortinget sørger for at lowerket gir mulighet til å gi sanksjoner dersom krav om tilgjengelighet og universell utforming brytes
- Kommunene utarbeider konkrete planer for universell utforming av alle sine bygg og følge opp dette i årlige budsjetter
- Kommunene sørger for at kravene til tilgjengelighet og universell utforming ivaretas i all samfunns- og arealplanlegging.

Transport og samferdsel

Et godt samferdsels- og transporttilbud er en nødvendig forutsetning for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i samfunnet. Alle skal ha samme mulighet til å benytte offentlig transport. Offentlige kommunikasjonsmidler og trafikknutepunkter har fremdeles store mangler når det gjelder universell utforming for personer med redusert bevegelsesevne.

De fylkeskommunale TT-ordningene varierer svært og dekker ikke funksjonshemmedes behov for transport.

FAKTA: «46 prosent av funksjonshemmede opplever at transport er en utfordring i hverdagslivet.»

bufdir.no, 2017

NHF mener: Mennesker med funksjonsnedsettelse skal ha samme mulighet til å benytte offentlige kommunikasjonsordninger som andre. De fylkeskommunale TT-ordningene må dekke den enkeltes reelle transportbehov.

For å få til dette krever vi at:

- Fylkeskommunene og Staten sørger for at alle kollektive transportmidler, trafikknutepunkter (holdeplasser og stasjoner og kaianlegg) i hele landet utformes og utbedres i tråd med prinsippet om universell utforming, og det foretas snørydding slik at løsninger for universell utforming kan benyttes hele året.
- Statlige etater sørger for at alt kollektivmateriell - tog, fly, buss, trikk, bane, ferge og båt - oppfyller krav til sikkerhet og universell utforming for alle og har tilstrekkelig antall plasser til reisende med funksjonsnedsettelse
- Stortinget bevilger midler til etablering av en kommune- og fylkesovergripende transporttjeneste for funksjonshemmede etter nasjonale retningslinjer
- Fylkeskommuner og statlige etater stiller krav om universell utforming av alle konsesjonsutlysninger og ved all innkjøp av materiell
- Stortinget gjeninnfører retten i folketrygden til tilskudd til gruppe 1-bil for de som ikke er i arbeid eller utdanning.

Barnehage og grunnskole

Selv om norsk lov slår fast at alle barn har rett til individuelt tilpasset opplæring i sin nærscole, blir stadig flere barn med funksjonsnedsettelse flyttet til spesialskoler eller spesialklasser. Barneombudet påpeker at spesialundervisningen barna henvises til fungerer dårlig og ikke er til barnas beste.

«Det verste du kan gjøre mot et menneske er å frata det adgang til fellesskapet og begrunne det med omsorg»»

Lars Ødegård

NHF mener: Alle barn skal delta på alle arenaer det er naturlig å være for et barn, i barnehage, grunnskole og skolefritidsordning. Alle barn skal ha mulighet til å oppleve mestring, lek og læring og sosial tilhørighet sammen med jevnaldrende.

For å få til dette krever vi at:

- Regjeringen utarbeider en opptrappingsplan for universell utforming av alle barnehage- og grunnskolebygg med tidsfrister og faste årlige bevilgninger
- Kommunene lager oversikt over behovet den enkelte barnehage og skole har for oppgradering til UU-standard
- Kommunene stiller krav om universell utforming til alle private barnehager som mottar offentlig tilskudd
- Kommunene sørger for at alle barn har tilhørighet i en ordinær klasse og får individuelt tilpasset opplæring i sin nærscole
- Kommunene sørger for at barnehage og skolefritidsordning brukes aktivt og systematisk for å fremme mangfold og inkludering
- Kommunene sørger for å utvikle gode og effektive tiltak for å lette overgangen fra barnehage til barneskole og fra barneskole til ungdomsskole
- Kommunene sørger for at foreldre til funksjonshemmede barn har samme reelle mulighet til å velge barnehage og skole for sitt barn som andre
- Stortinget bevilger midler til å gjøre et nasjonalt krafttak for å forebygge og bekjempe mobbing av barn med funksjonsnedsettelse.

Videregående skole og høyere utdanning

Utdanning er en forutsetning for framtidig arbeid og et selvstendig voksenliv. Forskning slår fast at høyere utdanning er langt viktigere for funksjonshemmedes muligheter i arbeidslivet enn for andre.

FAKTA: «Forskning viser at hele 64 prosent av unge med fysiske funksjonsnedsettelse ikke fullfører videregående skole, mot 17 prosent av befolkningen for øvrig.»

Rapporten «Langt igjen»

NHF mener: Alle skal ha lik rett og like muligheter til læring og utdanning etter egne forutsetninger og valg. Dette er avgjørende for den enkeltes framtidige deltakelse i yrkeslivet.

For å få til dette krever vi at:

- Fylkeskommunene sørger for at elever med funksjonsnedsettelse har mulighet til velge videregående skole, fag og linje ut fra egne interesser og anlegg
- Fylkeskommunene sørger for at elever som må flytte for å gå på videregående skole, får tilgjengelig internatplass/bolig der andre elever bor uten merkostnader
- Fylkeskommunene sørger for nødvendige tiltak for å sikre at så mange unge med funksjonsnedsettelse som mulig gjennomfører videregående skole og sikres studie- eller yrkeskompetanse
- Kommunene og fylkeskommunene sørger for tiltak som letter overgangen fra grunnskole til videregående skole og fra videregående skole til studier/høyere utdanning
- Fylkeskommunen og institusjoner for høyere utdanning tilbyr veiledning om rettigheter, ordninger og muligheter for elever og studenter med funksjonsnedsettelse
- Fylkeskommuner og institusjoner for høyere utdanning tilbyr elever og studenter med funksjonsnedsettelse utdannings- og karriereveiledning
- Statens lånekasse for utdanning tilbyr studenter med en funksjonsnedsettelse nødvendige økonomiske støtteordninger
- Stortinget sørger for at studenter skal få tilgang til funksjonsassistanse etter samme prinsipp som arbeidstakere
- Kommunene der studiestedet ligger tilbyr praktisk tilrettelegging av hverdagen for studenten
- Staten sørger for at elever og studenter med funksjonsnedsettelse har de samme muligheter som andre til å gjennomføre hele eller deler av studiet i utlandet.

Arbeid

Arbeid handler om muligheten til å bruke og utvikle egne evner og kompetanse. Det handler om å kunne være med å bidra i samfunnet og oppleve at en trengs og bidrar til fellesskapet. Det handler om tilhørighet og inkludering. Og det handler om god samfunnsøkonomi, utjevning av forskjeller og inntektssikring for den enkelte.

FAKTA: «*Samfunnsøkonomisk analyse av økt sysselsetting av personer med nedsatt funksjonsevne (2012), anslår at en økning på 5% i sysselsetting av funksjonshemmede, vil gi en samfunnsøkonomisk gevinst på 13 milliarder kroner over en tiårsperiode.*»

NHF mener: Alle skal ha lik rett og reelle muligheter til lønnet arbeid primært i det ordinære arbeidslivet.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget sørger for at alle arbeidsgivere pålegges årlig rapportering om hvordan de arbeider for å inkludere arbeidstakere med funksjonsnedsettelse
- Stortinget bevilger midler til tiltak som skal gjøre slutt på diskriminering av arbeidssøkere og arbeidstakere med funksjonsnedsettelse og synliggjøre at funksjonshemmede arbeidstakere er en ressurs
- Stortinget sørger for at det ikke åpnes for økt bruk av midlertidige stillinger
- Arbeidsgivere sørger for at det er tilstrekkelig deltidsstillinger for mennesker med funksjonsnedsettelse som ikke har mulighet til å jobbe hundre prosent
- Statlige, fylkeskommunale og kommunale arbeidsgivere sørger for å ha gode traineeordninger og praksisplasser for å rekruttere arbeidstakere med funksjonsnedsettelse til ordinære faste stillinger.
- Stortinget sørger for at ordningen med funksjonsassistanse gjøres tilgjengelig for alle som trenger det, også i midlertidige stillinger, praksisplasser og traineeordninger
- NAV sørger for at individuell tilrettelegging av arbeidsplassen sikres uten tidkrevende prosesser
- Stortinget sørger for at det finnes varierte arbeidsmarkedstiltak av god kvalitet
- Stortinget bevilger midler til forskning om hva som hemmer og fremmer funksjonshemmedes deltakelse i arbeidslivet.

Økonomiske levekår

En trygg og forutsigbar personlig økonomi er viktig for gode levekår og en forutsetning for deltakelse på alle samfunnsområder. I dag er inntektsgapet mellom funksjons- hemmede og ikke-funksjonshemmede stort. Manglende lønnsinntekt er hovedårsaken til at mennesker med funksjonsnedsettelse har dårligere økonomi enn gjennomsnittet. I tillegg har mange ekstraavgifter på grunn av funksjonsnedsettelsen.

FAKTA: «Blant unge med funksjonsnedsettelse opplever hele 63 prosent at de har mye dårligere økonomi enn jevnaldrende. Unge på uførepensjon lever i en svært presset økonomisk situasjon.»

Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne, NTNU 2015

NHF mener: Mennesker med funksjonsnedsettelse skal ha økonomiske levekår på lik linje med andre. Merkostnad på grunn av funksjonsnedsettelse må kompenseres.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget sørger for at uføretrygden og arbeidsavklaringspengene er på et nivå som gir mulighet til å leve et aktivt liv.
- Stortinget sørger for at det utvikles økonomiske kompensasjonsordninger som gir reell kompensasjon for merkostnader som er en følge av funksjonsnedsettelsen
- Kommunene og statlige etater sørger for at egenandeler/egenbetaling holdes på et lavt til moderat nivå og at det er gode skjermingsordninger for de med svak økonomi
- NAV sørger for at den enkelte møtes med respekt og kompetent bistand til å finne de riktige mulighetene, tiltakene og ordningene som passer hver enkelt
- Stortinget bevilger midler til forskning om funksjonshemmedes økonomiske levekår.

Bolig

En bolig er ikke bare et sted å være, en bolig er et hjem der du skal kunne skape deg et liv i tråd med det som betyr noe for deg. En bolig skal være et sted du trives, er trygg og kan ta imot besøk. En god og velfungerende bolig er en forutsetning for et selvstendig liv.

FAKTA: Over 90 % av eksisterende boliger er ikke fysisk tilgjengelige for rullestolbrukere. Dette tvinger mange inn i dårlige boligløsninger.

NHF mener: Mennesker med funksjonsnedsettelse skal ha den samme retten som andre til godt egnet bolig og til å velge hvor du skal bo og hvem du skal bo sammen med.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget og Regjeringen sørger for at kravene til tilgjengelighet i boliger ikke svekkes
- Stortinget øker bevilgningen til ettermontering av heis i eksisterende boligblokker
- Stortinget bevilger midler til tiltak for å øke andelen tilgjengelige boliger i den ordinære boligmassen
- Stortinget sørger for gode tilskuddsordninger for nødvendige tilpasninger og ombygginger av boliger
- Stortinget sørger for gode låne- og tilskuddsordninger slik at funksjonshemmede med dårlig økonomi skal ha mulighet til å eie egen bolig
- Husbanken sørger for at funksjonshemmede som skal kjøpe bolig får en rask avklaring på hva de kan få i tilskudd til tilpasning av boligen, lignende «grønt kort» - ordningen i NAV for tilpasninger av arbeidsplassen
- Kommunene sørger for at kommunale boliger er tilgjengelige
- Kommunene sørger for at ingen funksjonshemmede skal bo i institusjon eller i institusjonslignende boformer mot sin vilje.

Tekniske hjelpemidler

Hjelpemidler bidrar til god livskvalitet og gir mulighet for å leve et aktivt og selvstendig liv. Uten individuelt tilpassede hjelpemidler innskrenkes menneskers frihet og valgmuligheter. Behovet for personlig hjelp og faren for en passiv tilværelse øker. Det er ikke gunstig verken for den som trenger hjelpemidler eller for samfunnet som helhet. Hjelpemiddelformidling er et fag, målet med formidlingssystemet er at mennesker med funksjonsnedsettelse får tilgang til individuelt tilpassede løsninger. Samarbeidet mellom NAVs hjelpemiddelsentraler i fylkene, spesialisthelsetjenesten, kompetansesentre er viktig.

«WHO besøker Norge for å lære om den norske modellen, som de mener er den beste i verden: «.. den helhetlige måten dere organiserer hjelpemiddelformidlingen på, er imponerende»

Handikapnytt 05/2015

NHF mener: Norge har verdens beste hjelpemiddelsystem som sikrer den enkelte tilgang til hjelpemidler uavhengig av bosted og personlig økonomi. Det er behov for forbedringer av systemet på noen områder, men det er viktig at folketrygden fortsatt sikrer finansiering av hjelpemidlene til den enkelte.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget sørger for at ansvaret for finansiering av hjelpemidler fortsatt skal være i folketrygden
- Stortinget sørger for at hjelpemidler fortsatt skal tildeles som en utlånsordning uten egenbetaling
- Stortinget sørger for at det ikke innføres tilskuddsordninger for hjelpemidler
- Stortinget sørger for at den enkelte sikres individuelt tilpassede hjelpemidler ved behov og at den enkelte hjelpemiddelbruker har innflytelse på valg av løsning
- Stortinget sørger for at hjelpemidler til bruk i fritiden fortsatt skal gis uten aldersbegrensning
- NAV sørger for å styrke brukerplass-ordningen til erfarne brukere og kontaktperson-ordningen for barn og unge
- Stortinget sørger for at alle sikres tilgang til et bredt produktutvalg og ny teknologi.

Brukerstyrt personlig assistanse, BPA

Brukerstyrt assistanse (BPA) er en av de viktigste forutsetningene for at funksjonshemmede skal kunne leve selvstendige liv og delta aktivt i samfunnet. BPA handler først og fremst om frihet og selvstendighet. Friheten til å ta egne valg og til selv å styre sitt eget liv og egen assistanse. Det er et verktøy for likestilling og en ordning som skal gi alle mulighet til aktivitet og selvstendighet. Ordningen gir funksjonshemmede praktisk bistand til å gjøre ting som andre kan gjøre selv. BPA er lovfestet som en individuell rettighet for personer som har et assistansebehov på minst 25 timer pr. uke.

«I hverdagen er jeg avhengig av assistanse store deler av dagen for å kunne fortsette å bo i min egen leilighet og ha et aktivt liv. Før jeg fikk BPA var jeg lite sosial, utmattet og hadde skolefravær på nærmere 90 %. I dag er jeg en aktiv og sosial person, er student og på tampen til å tre inn i arbeidslivet.»

Henriette 26 år

NHF mener: Alle som har behov for det og ønsker det skal ha rett til å få praktisk og personlig bistand som BPA.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget utvider retten til BPA, slik at grensen på 25 timer pr. uke senkes. For personer under 35 år må den minst senkes til 15 timer i uka. Stortinget må også fjerne aldersbegrensningen for hvem som kan få BPA
- Stortinget sørger for at vedtak om BPA gjelder selv om man flytter til en annen kommune
- Regjeringen sørger for en forskrift som tydeliggjør prinsippene for BPA, at man selv kan bestemme når, hvor, hvordan og fra hvem man vil ha assistanse
- Kommunene påser at konsesjoner som utlyses er i tråd med lovgivers intensjon
- Kommunene sørger for at den enkelte bruker tildeles tilstrekkelig timer til å leve et aktivt og selvstendig liv
- Kommunene sørger for at alle som skal ha BPA sikres en god og grundig opplæring om arbeidslederansvaret
- Kommunene sørger for gode arbeidsvilkår for assistentene.

Helse

Helse er alle forhold som fremmer og hemmer folks livskvalitet. Helse er ikke fravær av sykdom, skade eller funksjonsnedsettelse, men handler mer om hvordan dette påvirker livet. Helse må sees i et samfunnsperspektiv. Sosiale tjenester, samfunns- og deltakelsesperspektivet er viktig for å opprettholde god helse. Helsevesenet og helsetjenester til funksjonshemmede skal være bygd på kunnskap og kompetanse – ikke på fordommer og antakelser. Alle har ansvar for egen helse, men for å ta dette ansvaret trenger vi et helsevesen som er gode på å gi opplæring og informasjon om hva man kan gjøre for å påvirke egen helse positivt.

«Helse skapes der folk lever sine liv. Det betyr at vi må inkludere bomiljø, nærmiljø og lokalsamfunn når vi skal arbeide for god folkehelse. Helsesektoren har et særskilt ansvar for å fremskaffe kunnskap om befolkningens helsetilstand, og synliggjøre hvilke konsekvenser politikk og tiltak i ulike sektorer har på levekår og helse.»

Meld. St. 16 (2010–2011) Nasjonal helse- og omsorgsplan (2011–2015)

NHF mener: Alle som har behov for det skal få individuelt tilpassede helsetjenester.

For å få til dette krever vi at:

- Kommune- og spesialisthelsetjenesten sørger for at de samarbeider godt når det gjelder forebygging, diagnostisering, behandling, opplæring og habilitering /rehabilitering
- Kommune- og spesialisthelsetjenesten lytter til funksjonshemmedes egen kunnskap om forebygging, behandling og tilrettelegging for mestring av sykdom, skade og nedsatt funksjonsevne
- Kommune- og spesialisthelsetjenesten sørger for at helsetjenester er tilgjengelig for den enkelte uavhengig av deres personlige økonomi
- Helsetjenesten gir den enkelte god informasjon og veiledning om hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse kan ivareta sin seksuelle helse
- Kommunene ser helse i et samfunnsperspektiv og aktivt bidra til å utjevne sosiale helseforskjeller
- Institusjoner som utdanner helsepersonell sørger for at studentene fortsatt får god opplæring om tema som «verdighet i møte med bruker/pasient»
- Institusjoner som utdanner helsepersonell trekker inn brukernes erfaringskunnskap i undervisningen.

Habilitering og rehabilitering

For mange funksjonshemmede er rehabilitering og habilitering en forutsetning for å kunne leve et selvstendig liv. Målet er å oppnå best mulig funksjon og fremme aktivitet, selvstendighet og deltakelse.

FAKTA: *Rehabilitering brukes om gjenvinning av funksjonsevne som har gått tapt i forbindelse med sykdom eller skade. Habilitering brukes om å oppøve funksjoner i forbindelse med medfødt eller tidlig ervervet skade.*

NHF mener: **Alle som har behov for det skal få et individuelt tilpasset rehabiliterings- eller habiliterings-tilbud.**

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget bevilger øremerkede og tilstrekkelige midler til Opptreppingsplanen for habilitering og rehabilitering
- Stortinget bevilger midler til bruker-/pasientorganisasjonenes likepersonsarbeid
- Spesialisthelsetjenesten beholder sine tjenestetilbud til kommunene er rustet til å overta sin del av tjenestene
- Kommunene systematisk bygger opp sin kompetanse på rehabilitering
- Kommunene tilbyr den enkelte et tverrfaglig sammensatt habiliterings-/rehabiliteringsteam
- Kommunene sørger for å ha tilstrekkelig kapasitet innen fysio- og ergoterapi
- Spesialisthelsetjenesten sørger for at fritt sykehusvalg er en reell mulighet også når det gjelder rehabilitering
- Spesialisthelsetjenesten sørger for at kostnader til nødvendig reise og assistanse ved rehabiliteringsopphold dekkes for den enkelte
- Kommunene sørger for at frisklivssentraler og lærings- og mestringssentre ser rehabilitering i et samfunns-perspektiv
- Kommunene sørger for å utvikle samarbeidet med bruker-/pasientorganisasjonenes likepersonsarbeid.

Sosialt fellesskap – kultur, fritid og friluftsliv

Venner og aktivitet er bra for oss alle. Sosiale fellesskap, kultur og fritidsaktiviteter fremmer helse. Dette gjelder både kultur, idrett og andre fritidsaktiviteter. Det er sammenheng mellom sosialt nettverk, opplevelsen av god livskvalitet og helse.

«Du trenger ikke bein for å ro, stake langrenn eller bevege deg i fjellet for å lukte på lyng og kjenne regndråper i panna. Idretten har blitt min måte å vise at jeg kan nå langt med det jeg har til rådighet.»

Birgit Skarstein

NHF mener: Mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til å delta i kultur-, fritid- og fornøyles-, friluftsliv-, og idrettsliv på linje med andre.

For å få til dette krever vi at:

- Stortinget, fylkeskommunene og kommunene sørger for alle publikumsbygg er universelt utformet
- Stortinget, fylkeskommunene og kommunene sørger for at alle opparbeidede uteområder er universelt utformet
- Stortinget sørger for at hjelpemidler til bruk i fritiden fortsatt skal gis uten aldersbegrensning
- Stortinget og kommunene sørger for at alle former for utelivsdiskriminering (på restauranter, pub, konserter, teater osv.) av funksjonshemmede sanksjoneres
- Kommunene sørger for at alle får den assistansen de trenger i dagliglivet, inkludert ferie og fritid
- Kommunene tar i bruk ordningen med ledsagerbevis og sørger for at disse aksepteres også av private og kommersielle aktører
- Norges Idrettsforbund og idrettens særforbund har et tilbud til alle funksjonshemmede som ønsker å drive med idrett.